

Toimeentuloon riittävä palkka – käsite ja käytäntö

Johdanto

Toimeentuloon riittävä palkka on määritelty sellaisen tulotason määräksi, joka mahdollistaa perustasoisen ja sosiaalisesti hyväksyttävän elintason (Yhdistyneen kuningaskunnan toimeentuloon riittävää palkkaa käsittelevä komitea). Kampanjointia toimeentuloon riittävän palkan puolesta on käyty 90-luvulta lähtien pienipalkkaisten työntekijöiden palkkojen nostamiseksi. Näissä hankkeissa lasketaan peruselintason tarvittava tulotaso senhetkiset valtion tulonsiirrot huomioon ottaen. Tämä tehdään yleensä kohderyhmien kautta kansalaisista saatujen edustavien tietojen perusteella vähimmäistoimeentulon perustekimiksen menetelmiä käyttäen. Tällaisten tarkastelujen on tarkoitus heijastaa yleistä yhteiskunnassa vallitsevaa näkemystä perustasoisesta “tavara- ja palvelukorista”, jonka jokainen kotitalous hankkii. Laskelmissa toimeentuloon riittävä palkka on aina suurempi kuin lakisääteinen vähimmäispalkka.

Tähän mennessä merkittävimmät kampanjat toimeentuloon riittävästä palkasta on toteutettu muutamassa englanninkielisessä liberaalin markkinatalouden maassa. Euroopassa hanketta on kehitetty pisimmälle Yhdistyneessä kuningaskunnassa, missä yli 4 000 työnantaja on saanut Living Wage Foundation -säätöiltä tunnustuksen toimeentuloon riittävän palkan maksamisesta. Nämä työnantajat sitoutuvat maksamaan kaikille työntekijöilleen – ja niiden tiloissa säännöllisesti työskenteleville vuokratyöntekijöille – toimeentuloon riittävää palkkaa, joka on 26 prosenttia korkeampi kuin työntekijöiden lakisääteinen vähimmäispalkka Lontoossa.

Taustaa

Toimeentuloon riittävää palkkaa koskevien kampanjoiden on tarkoitus kiinnittää huomio siihen, että lakisääteistä vähimmäispalkkaa saavien työntekijöiden tulot ovat riittämättömät. Suurimmassa osassa EU:n jäsenvaltioita (22) on käytössä lakisääteinen vähimmäispalkka, jota poliittiset päättäjät ja suuri yleisö pitävät tarpeellisena.

On yhä yleisemmin hyväksyttyä, että viisaasti käytettynä vähimmäispalkkaan sisältyy vähän – jos mitään – perinteisissä talousteorioissa ennustettuja kielteisiä työllisyysvaikutuksia. Esimerkiksi Saksassa jo entuudestaan alhainen työttömyyden taso on laskenut edelleen sen jälkeen, kun käyttöön otettiin lakisääteinen vähimmäispalkka vuonna 2015. Koska lakisääteisen vähimmäispalkan määrittämisessä kuitenkin noudatetaan varovaisuutta, se jää usein perustasoisesta ja tyydyttävästä elintasosta jälkeen. Tämä on johtanut vaatimuksiin vahvistaa matalapalkkaisten työntekijöiden ansio- ja toimeentulotukia, mikä on nähtävissä vuonna 2017 annetuissa Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin oikeudenmukaisen palkan säännöksissä. Vaikka EU:lla ei ole palkkoihin liittyvää oikeudellista toimivaltaa, ammattiliitoissa on syntynyt myös kasvavaa poliittista kiinnostusta kansallisten EU:n vähimmäispalkkojen määrittämisen koordinoitua kohtaan. Toimeentuloon riittävän palkan puoltajat vaativat enemmän toimia vähimmäispalkan ja tosiasiallisen toimeentuloon riittävän palkan välisen eron kaventamiseksi.

Keskeiset havainnot

- Kampanjoita toimeentuloon riittävän palkan puolesta oli viidessä maassa, joista kaksi oli EU:n tämänhetkisiä jäsenvaltioita: Yhdistynyt kuningaskunta, Irlanti, Kanada, Uusi-Seelanti ja Yhdysvallat. Raportissa tarkastellaan myös tämänhetkisiä palkkakampanjoita ja poliittista keskustelua tyydyttävästä tai toimeentuloon riittävästä palkasta joissakin muissa maissa, etenkin Keski- ja Itä-Euroopan jäsenvaltioissa.
- Nykyiset toimeentulokampanjat ovat saaneet alkunsa usein suurista kaupungeista, joissa elinkustannukset – etenkin asumismenot – ovat suhteellisen korkeat ja joissa palkkataso enemmistöllä työntekijöistä ei pysy todellisten elinkustannusten tasalla. Yhdistyneen kuningaskunnan toimeentuloon riittävää palkkaa käsittelevä komitea on määrittänyt riittävälle toimeentulolle kaksi palkan tasoa: toinen on koko maata varten ja toinen, korkeampi, Lontoota varten.

- Jos toimeentuloon riittävä palkkataso on määritetty, se on mainituissa esimerkkitapauksissa poikkeuksetta 15–80 prosenttia korkeampi kuin kyseisen paikan lakisääteinen vähimmäispalkka.
  - Toimeentuloon riittävää palkkaa voidaan toteuttaa eri tavoin. Yhdysvalloissa se on usein lainsäädännön määräys, joka velvoittaa julkisissa hankinnoissa mukana olevat tai julkista rahoitusta saavat tietyt kaupungin tai piirikunnan yritykset maksamaan työntekijöilleen tietyn tason toimeentuloon riittävän palkan. Joissakin maissa toimii monia osapuolia edustava säätiö, joka toteuttaa toimeentuloon riittävän palkan vapaaehtoista ohjelmaa. Se antaa hyväksynnän vaatimukset täyttävälle työnantajille, jotka ovat halukkaita osallistumaan ohjelmaan, tekee asiaan liittyvää tutkimusta ja päivittää riittävän toimeentulon mahdollistavan palkan tasoa säännöllisesti.
  - Molemmat toimeentuloon riittävän palkan mallit kattavat vain pienen osan työntekijöistä toisin kuin lakisääteinen vähimmäispalkka, johon liittyy kaikkia työnantajia koskeva lakiperusteinen velvoite. Onnistuneen kampanjan seurauksena Yhdistyneessä kuningaskunnassa arviolta 120 000–150 000 työntekijän palkka on noussut, ja työntekijöistä alle 3 prosenttia saa palkkaa, joka jää alle riittävän toimeentulon. Lisäksi muut työntekijät ovat hyötäneet epäsuorasti toimeentuloon riittävän palkan normista, koska sitä käytetään ohjeellisesti palkkaneuvotteluissa ja sitä tarjoavat työntekijöille muutkin kuin säätiön tunnustuksen saaneet työnantajat.
  - Vain kourallisessa maita vähimmäispalkka riittää pitämään työntekijän köyhyysriskin rajan yläpuolella ilman valtion tukia. Näistä tuista on tullut entistä tärkeämpiä matalapalkkaisten kotitalouksien tukemisessa viimeisen sukupolven aikana sellaisissa Yhdistyneen kuningaskunnan kaltaisissa maissa, joissa kampanjoidaan toimeentuloon riittävän palkan puolesta. Suunnitelmat leikata kyseisiä etuja luovat lisää paineita sille, että palkkojen täytyy kattaa alhaisen tulotason kotitalouksien tulojen tarve.
- Toimeentuloon riittävän palkan kampanjat saavat yleensä alkunsa, kun kasvavat kulut uhkaavat elintason tilanteissa, joissa keskeisten tuotteiden ja palvelujen yhteiskunnallinen tarjonta heikkenee.
- Toimeentuloon riittävän palkan hankkeet ovat tuoneet esiin huomattavaa alueellista vaihtelua elinkustannuksissa ja kohtuuhintaisuuden erityisenä laajojen suurkaupunkialueiden haasteena. Mahdollisia poliittisia ratkaisuja voisivat olla palkanlisä kansallisiin vähimmäispalkkoihin alueilla, joilla on korkeat elinkustannukset. Esimerkki tästä on Lontoon kalliinpaikanlisä, joka nostaa monien työntekijöiden palkkatasoa Lontoossa, lähinnä julkisella sektorilla.
  - Kaikissa riittävän toimeentulon kampanjoissa keskiössä on toimeentuloon riittävän palkan taso, yleensä tuntipalkka. Yksi ja sama palkkataso ei kuitenkaan voi kattaa eri tuntimääriä tekevien ja erityyppisissä kotitalouksissa eri alueilla asuvien työntekijöiden tulontarvetta. Toimeentuloon riittävän palkan hankkeissa voidaan kuitenkin tehdä kartoitus isosta tulojen vaihtelusta ja palkasta, jota perustasoinen mutta riittävä elintaso edellyttää. Tämä tarjoaa virallisille tulojen riittävyydestä tehdyille arvioille arvokkaan vaihtoehdoisen tietolähteen erilaisten kotitalouden tyyppien mukaan eriteltynä.
  - Vaikka toimeentuloon riittävän palkan hankkeita on vähän, ne ovat vaikuttaneet lakisääteisiin vähimmäispalkkajärjestelmiin. Esimerkistä käy ennen kaikkea Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen sitoutuminen uudistamaan lakisääteisen vähimmäispalkan vähintään 25-vuotiaiden työntekijöiden toimeentuloon riittäväksi kansalliseksi palkaksi. Tämän ennakoidaan koskevan 60:tä prosenttia mediaanipalkoista vuoteen 2020 mennessä.
  - Vähimmäispalkat ovat yksinkertainen poliittinen toimenpide, jonka ei yksin pitäisi odottaa ratkaisevan työssäkäyvien köyhyyden ongelmia. Ne kuitenkin täydentävät työehtosopimusneuvotteluja, jotka voivat taata korkeamman palkkatason tietyillä aloilla. Alhaisen tulotason kotitalouksille on hyötyä myös alhaisemmasta tuloverotuksesta, valtion tekemistä tulonsiirroista työssä käyville maksettavina etuuksina, asumistuesta ja lapsilisistä sekä muista julkisista terveydenhoito- ja koulutuspalveluiden tukimuodoista. Toimeentuloon riittävän palkan laskelmat sisältävät nämä erilaiset lisät kotitalouksien tuloihin, ja niissä tuodaan esiin yhdistetyn asunto-, työmarkkina- ja sosiaalipolitiikan merkitys perustasoisen ja riittävän elintason turvaamiseksi kaikille työssäkäyville kotitalouksille.

Päätelmät

- Toimeentuloon riittävää palkkaa koskevat hankkeet ovat laajentaneet matalasta palkasta käytävää julkista keskustelua maissa, joissa matalapalkkaisuutta ja työssäkäyvien köyhyyttä esiintyy yleisesti.
- Toimeentuloon riittävää palkkaa koskevassa ensisijaisessa huolenaiheessa on kyse ennemminkin elinkustannuksista kuin työvoimakustannuksista.

Lisätietoja

Minimipalkan käsitettä ja käytäntöä käsittelevän raportin *Concept and practice of a living wage* saa osoitteesta <https://eurofound.link/ef18064>

Tutkimusjohtaja: John Hurley

information@eurofound.europa.eu